

MARTA RYCHTARSKA

Wyniki analizy antropologicznej szczątków kostnych z miejscowości Lednogóra, gm. Łubowo

The results of the anthropological analysis of bone remains from Lednogóra, Łubowo municipality

ABSTRAKT: Analizie antropologicznej poddano materiał kostny przypadkowo odkryty podczas prac ziemnych prowadzonych na prywatnej posesji w miejscowości Lednogóra, gm. Łubowo. W wyniku przeprowadzonej ekspertyzy stwierdzono, że szczątki kostne należały do mężczyzny zmarłego w wieku 30-40 lat. Na kościach zaobserwowano zmiany patologiczne, m.in. zmiany zwyrodnieniowe (degeneracyjne) i ślady po wygojonych urazach. Przyżyciowa wysokość ciała mężczyzny wyniosła 173,4 cm.

SŁOWA KLUCZOWE: analiza antropologiczna, szczątki kostne, Lednogóra, interwencja

ABSTRACT: The anthropological analysis was conducted on bone material discovered during earthworks on a private property in Lednogóra, in the Łubowo commune. As a result of the conducted examination, it was determined that the skeletal remains belonged to a man who died at an age between 30 to 40 years old. Pathological changes were observed on the bones, including degenerative changes and signs of healed injuries. The living height of the man was 173.4 cm.

KEYWORDS: anthropological analysis, human remains, Lednogóra, intervention

W dniu 18.10.2023 roku na prywatnej posesji zlokalizowanej w pobliżu Szkoły Podstawowej Tysiąclecia im. Mieszka I w Lednogórze, gm. Łubowo (ryc. 1), podczas prac ziemnych związanych z przygotowaniem gruntu pod zabudowę jednorodziną i oczyszczaniem działki wokół jej granic, operator minikoparki gąsienicowej przypadkowo natrafił na ludzkie szczątki kostne, które zalegały płytko pod warstwą humusu. O swoim odkryciu powiadomił policję, która wstrzymała prace i zabezpieczyła widoczny na powierzchni materiał kostny (ryc. 2). Na polecenie prokuratora funkcjonariusze skontaktowali się z Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy prosząc o konsultacje specjalistyczne w zakresie antropologii. Na miejscu odkrycia szczątków ludzkich wszystkie czynności związane z wydobyciem kości przeprowadziła dr Marta Rychtarska.

Ryc. 1. Przybliżona lokalizacja działki. Skala 1:10 000; źródło: www.geoportal.gov.pl. Oprac. M. Rychtarska

FIG. 1. Approximate location of the plot. Scale 1:10,000; source: www.geoportal.gov.pl. Prepared by M. Rychtarska

Ryc. 2. Materiał kostny zabezpieczony przez policję. Fot. M. Rychtarska

FIG. 2. Bone material secured by the police. Photo by M. Rychtarska

Po zdjęciu pozostałości humusu i oczyszczeniu terenu zarejestrowano prostokątny wkop grobowy. Zmarłego pochowano na plecach w pozycji wyprostowanej, z rękami ułożonymi wzdłuż ciała. Grób był zorientowany na osi wschód-zachód (głowa). Ułożenie zwłok oraz orientacja były typowe dla obrządku rzymskokatolickiego – zmarły leżący na plecach z twarzą skierowaną na wschód. Poza uszkodzeniami spowodowanymi przez koparkę nie zaobserwowano innych uszkodzeń, również tych o znamionach czynu zabronionego. W grobie nie stwierdzono żadnego wyposażenia (ryc. 3). Po wykonaniu dokumentacji fotograficznej szczątki kostne wydobyto i przekazano do Pracowni Antropologicznej Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy, gdzie zostały zainwentaryzowane i wpisane do księgi inwentarzowej materiałów kostnych, otrzymując numer inwentarzowy 1/23.

RYC. 3. Grób z zachowanymi szczątkami kostnymi. Zdjęcie wykonane podczas eksploracji. Fot. M. Rychtarska

FIG. 3. Grave with preserved human bone remains. Photo taken during the exploration. Photo by M. Rychtarska

Material i metody

Analiza antropologiczna została wykonana według metod powszechnie stosowanych w antropologii fizycznej i polegała przede wszystkim na określeniu płci i przybliżonego wieku w chwili śmierci. W celu dopełnienia opisu wykonano szereg pomiarów wg Martina i Sallera [Malinowski, Bożyłow 1997; Martin, Saller 1957] oraz scharakteryzowano obserwowane makroskopowo zmiany chorobowe.

Średnią przyżyciową wysokość ciała obliczono według metody Trotter i Gleser [Strzałko 1971; Trotter, Gleser 1952].

Płeć osobnika oszacowano na podstawie standardowo wykorzystywanych cech diagnostycznych morfologii czaszki i miednicy. Przy określaniu wieku w chwili śmierci kierowano się przede wszystkim zmianami rejestrowanymi na powierzchni uchowatej kości miednicznych oraz na spojeniu łonowym [Buikstra, Ubelaker 1994; Piontek 1999; White, Folkens 2005]. Zastosowano 6-stopniową skalę oceny wieku: *Infans I* (od 0 do ok. 6-7 lat), *Infans II* (do ok. 12-14 lat), *Juvenis* (do ok. 20-22 lat), *Adultus* (do ok. 30-35 lat), *Maturus* (do ok. 50-55 lat), *Senilis* (powyżej 50-55 lat) [Malinowski, Strzałko 1989].

Wyniki

Stan zachowania materiału kostnego, pomimo uszkodzeń spowodowanych koparką, określono jako dobry, a jego kompletność mieściła się w przedziale 50%-75%.

Z kości czaszki zachowały się fragmenty kości czołowej, potylicznej, klinowej, sitowej, lemiesza oraz lewej i prawej kości ciemieniowej, skroniowej, jarzmowej, szczękowej, podniebiennej oraz drobne fragmenty kości łzowych i małżowin nosowych dolnych. Uzębienie było kompletne, z wyjątkiem lewego dolnego trzeciego zęba trzonowego (M3), który został utracony przyżyciowo.

Z kości szkieletu postkranialnego wyróżniono fragmenty lewego i prawego obojczyka, prawej i lewej łopatki, kości kończyn górnych (tj. kości ramienne, promieniowe i łokciowe, wszystkie kości lewego i prawego nadgarstka oraz śródreżca, komplet paliczek bliższych, siedem paliczek pośrednich i osiem paliczek dalszych), fragmenty żeber, siedmiu kręgów szyjnych i łuków kręgów piersiowych, pięć kręgów lędźwiowych, kość krzyżową i guziczną, obie kości miedniczne, kości kończyn dolnych (tj. kości udowe, rzepki, kości piszczelowe i strzałkowe, wszystkie kości lewego i prawego stępu oraz śródstopia, dziewięć paliczek bliższych i trzy trzeszczki).

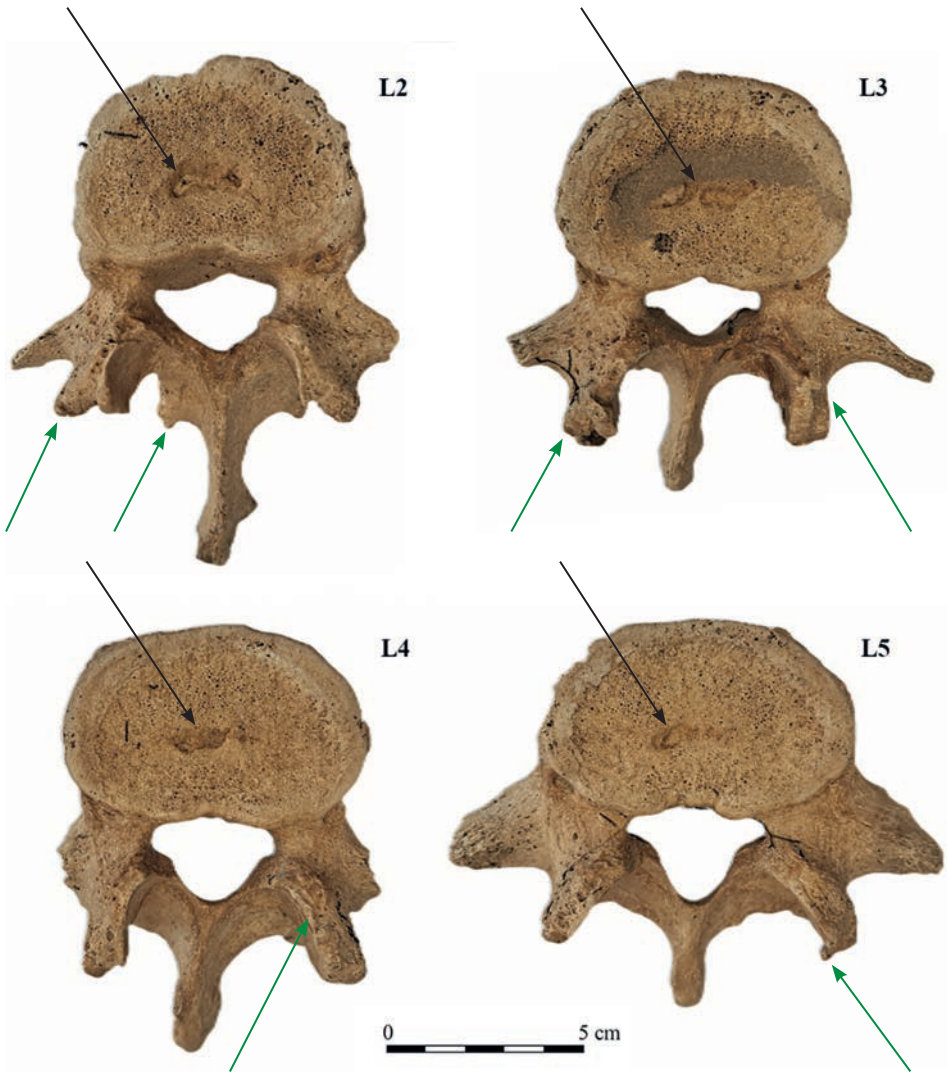
Na podstawie cech morfologicznych czaszki, takich jak wyraźnie zaznaczone *glabella* i łuki nadbrwiowe, masywne wyrostki sutkowate kości skroniowych, zaokrąglone górne brzegi oczodołów, pochylona łuska czołowa, a także masywna żuchwa, oraz w oparciu o cechy morfologiczne miednicy, tj. wąskie i głębokie wcięcie kulszowe większe, ukształtowanie łuku brzuszno-łonowego, wcięcia podłonowego i gałęzi kulszowo-łonowej, stwierdzono, że zachowane szczątki kostne należały do mężczyzny. Na podstawie ukształtowania powierzchni uchowatej kości miednicznych oraz zmian zaobserwowanych na spojeniu łonowym oceniono, że mężczyzna zmarł w wieku 30-40 lat (przełom *Adultus* i *Maturus*).

Zrekonstruowana w oparciu o pomiary kości długich (tab.1) przyżyciowa wysokość ciała mężczyzny według metody Trotter i Gleser wynosiła 173,4 cm.

TABELA 1. Pomiary kości długich wg Martina i Sallera [1957]. Oprac. M. Rychtarska
 TABLE 1. Measurements of long bones according to Martin and Saller [1957]. Prepared by M. Rychtarska

Kość	Pomiar	Wartość (w mm)	
		prawa	lewa
ramienna	długość największa (1)	334	–
promieniowa	długość największa (1)	–	254
łokciowa	długość największa (1)	–	278
udowa	długość największa (1)	463	462
piszczelowa	długość całkowita (1)	375	378
strzałkowa	długość największa (1)	–	–
wysokość ciała (w cm) według Trotter i Gleser		172,6	174,3
		173,4	

Podczas oceny zmian patologicznych na kościach czaszki na lewym skrzydle większym kości klinowej zaobserwowano nieznaczne zmiany lityczne. Natomiast w stropach oczodołów wystąpiły zmiany przerostowe – *cribra orbitalia*, które uległy obliteracji, czyli były nieaktywne w chwili śmierci. Powstawanie tych zmian związane jest z chorobami wieku dziecięcego i jest powszechnie używane jako marker określający warunki żywieniowe i stan zdrowotny osobników [Gładkowska-Rzeczycka 1989; Kozłowski i in. 2009]. Na kościach szkieletu postkranialnego, w obrębie stawów kręgosłupa, zaobserwowano zmiany zwyrodnieniowe o niewielkim stopniu nasilenia. Były one widoczne głównie na wyrostkach stawowych górnych i dolnych (ryc. 4). Ponadto na wszystkich kręgach lędźwiowych, na powierzchniach ich trzonów, wystąpiły guzki Schmorla. Mają one postać różnorodnych zagłębień, które powstają w wyniku uszkodzeń krążka międzykręgowego, co jest związane z aktywnością fizyczną, a dokładniej z obciążeniami fizycznymi (ryc. 4) [Kwiatkowska, Szymczak 2012; Novak, Šlaus 2011]. Na kościach prawego przedramienia (kość łokciowa i kość promieniowa) w dolnej części trzonów (przy końcu dalszym) zarejestrowano ślady po wygojonym przyżyciowo złamaniu. Również przy końcach dalszych lewych kości podudzia (kość piszczelowa oraz kość strzałkowa) obserwowane były ślady po wygojonym przyżyciowo urazie.

Ryc. 4. Kręgi lędźwiowe z widocznymi na górnej powierzchni trzonu guzkami Schmorla oraz zmianami zwyrodnieniowymi na wyrostkach stawowych. Strzałkami czarnymi zaznaczono guzki Schmorla, strzałkami zielonymi zmiany zwyrodnieniowe na wyrostkach stawowych. Fot. M. Rychtarska

FIG. 4. Lumbar vertebrae with visible Schmorl's nodes on the upper surface of the body and degenerative changes on the articular processes. Schmorl's nodes are marked with black arrows, and degenerative changes on the articular processes are indicated with green arrows. Photo by M. Rychtarska

Przeprowadzona interwencja oraz późniejsze badania antropologiczne pozwoliły stwierdzić, że szczątki kostne należały do mężczyzny zmarłego w wieku 30-40 lat. Na badanym szkielecie nie stwierdzono żadnych śladów, które mogłyby

wskazywać na działania o charakterze przestępczym. Niestety ze względu na brak wyposażenia grobowego oraz szerszego rozpoznania kontekstu archeologicznego niemożliwe było dokładne wydatowanie odkrytego grobu.

Bibliografia

Literatura

- BUIKSTRA J.E., UBELAKER D.H., AFTANDILIAN D.A. (RED.)
1994 *Standards for Data Collection from Human Skeletal Remains: Proceedings of a Seminar at the Field Museum of Natural History*, Organized by Jonathan Haas, Arkansas Archeological Survey Research Series, No. 44 Fayetteville.
- GŁADYKOWSKA-RZECZYCKA J.
1989 *Schorzenia ludności prahistorycznej na ziemiach polskich*, Muzeum Archeologiczne w Gdańsku, Gdańsk.
- KOZŁOWSKI T., DROZD A., GŁOWACKA N., KRAJEWSKA M.
2009 *Kompleksowa ocena stanu zdrowia osobnika i populacji na podstawie szczątków kostnych. Refleksja metodyczna* [w:] *Metody, źródła, dokumentacja. Funeralia Lednickie, Spotkanie 11*, red. W. Dzieduszycki, J. Wrzesiński, Poznań, s. 67-82.
- KWIATKOWSKA B., SZYMCZAK N.
2012 *Analiza antropologiczna kości ludzkich z badań przy kościele św. Piotra i Pawła na Ostrowie Tumskim we Wrocławiu*, Wratislavia Antiqua. Studia nad Dziejami Wrocławia, t. 17, s. 69-94.
- MALINOWSKI A., BOŻIŁOW W.
1997 *Podstawy antropometrii. Metody, techniki, normy*, Warszawa-Łódź.
- MARTIN R., SALLER K.
1957 *Lehrbuch der Anthropologie in systematischer Darstellung*, Stuttgart.
- MALINOWSKI A., STRZAŁKO J.
1989 *Antropologia*, Warszawa-Poznań.
- NOVAK M., ŠLAUS M.
2011 *Vertebral Pathologies in Two Early Modern Period (16th–19th Century) Populations from Croatia*, „American Journal of Physical Anthropology” t. 145 (2), s. 270-281.
- PIONTEK J.
1999 *Biologia populacji pradziejowych. Zarys metodyczny*, Poznań.
- TROTTER M., GLESER G.C.
1952 *Estimation of stature from long bones of American Whites and Negroes*, „American Journal of Physical Anthropology” t. 10 (4), s. 463-514.
- WHITE T.D., FOLKENS P.A.
2005 *The Human Bone Manual*, Oxford.

STRZAŁKO J.

1971 *Metody rekonstrukcji wzrostu człowieka na podstawie pomiarów szkieletu*, „Przegląd Antropologiczny” t. 37, z. 2, s. 295-314.

The results of the anthropological analysis of bone remains from Lednogóra,
Łubowo municipality

S u m m a r y

On 18/10/2023, a skeletal grave was excavated in the town of Lednogóra at the request of the police intervening due to the accidental discovery of bone remains. The extracted bone material was transported to the Anthropological Laboratory of the Museum of the First Piasts at Lednica, where an anthropological analysis was conducted. The sex and age were determined, and the living height was calculated along with a description of observable macroscopic pathological changes. The examinations revealed that the skeleton belonged to a man who had died at an age of between 30 to 40 years old. The reconstructed living height was 173.4 cm (according to the Trotter and Gleser method). Degenerative changes, primarily affecting the spine, as well as signs of healed injuries, were observed on the bones.

Translated by Marta Rychtarska

otrzymano (received): 25.10.2023; zrecenzowano (revised): 05.11.2024; zaakceptowano (accepted): 28.11.2024

dr Marta Rychtarska
Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy
Pracownia Antropologiczna
Dziekanowice 32
62-261 Lednogóra
marta.rychtarska@lednica.pl
 <https://orcid.org/0009-0005-4566-4120>